

BİLGİ NOTU

DOĞAYA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

1. Suç Kavramı

Suç kavramını açıklamak için pek çok unsurun açıklandığı detaylı tanımlar yapmak mümkündür ancak en basit haliyle ifade etmek gerekirse kanun koyucunun öngördüğü yasalarla korunan hukuki değer ve menfaatleri ihlal etmeye yönelik eylemlere suç denir. Belirtmek gerekir ki her hukuki menfaatin ihlali suç niteliği taşımaz. Bir fiilin suç olarak nitelendirilebilmesi için söz konusu eylemi gerçekleştirmenin kanunda bir yaptırımı olmalıdır. Başka bir deyişle kanunda olmayan hiçbir fiil suç değildir.¹

2. Çevre Suçu Kavramı

Çevre suçu bakımından doktrinde kabul görmüş ortak bir tanım bulunmasa da çevreye zararlı pek çok eylemi kapsayan genel bir tanımdan söz etmek mümkündür. Buna göre çevre suçu temel anlamda suç teşkil eden eylemlerden farklı olarak bir şemsiye tanım olarak karşımıza çıkar.² Çevrenin kasten veya taksirle kirletilmesi, nadir bulunan hayvan ve bitki türlerinin kaçakçılığı, izinsiz avlanma, orman suçları gibi pek çok fiil bu şemsiyenin altında bulunmaktadır.

3. Ceza Yaptırımı İdari Yaptırım Ayrımı

Hukuki bir değer veya menfaatin ihlali bazı durumlarda ceza hukuku anlamında suç niteliği taşımamaktadır. Böyle durumlarda menfaati ihlal eden eylem karşısında devletin uygulayacağı yaptırımın niteliği de değişmektedir.

Ceza Yaptırımı; kanun tarafından bir tehdit olarak görülen ve adli makamlar tarafından yapılan yargılama sonucunda kanun ile düzenlenmiş tipe uygun davranış başka bir deyişle suç karşılığında uygulanan ve bazı yoksunluklara tabi kılan yaptırım olarak tanımlanabilir.

İdari yaptırım ise ceza yaptırımından farklı olarak her zaman bir yargılama yapılmasını gerektirmez. İdarenin üstün niteliklerini kullanarak doğrudan idari kararların gereklerini yerine getirmek amacıyla uyguladığı yaptırım türüne idari yaptırım denir.

4. Çevre Hukukunda Suçun Unsurları

Çevre Hukukunda suçun unsurları bakımından pek çok ayırım yapılsa da Rob White³ tarafından ortaya atılan görüş mevcut teorileri kapsam yönünden eleştirerek dörtlü bir ayrıma gider. White kuramında mağdur, coğrafi bölge, konum ve zamansallık unsurlarına dikkat çeker.

a) Mağdur unsuru esas alındığında; çevre suçları insanmerkezli, doğamerkezli veya canlımerkezli olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkabilir. Burada ayırım yapılırken suçun mağduru kim veya ne soruları sorularak yola çıkılmaktadır. İnsanmerkezli bakış açısına göre çevre suçlarının mağduru ancak gerçek kişiler olabilir. Doğamerkezli yaklaşımla hareket edildiğinde tüm canlılar ve onların yaşam alanları mağdur olarak kabul edilir. Son olarak canlımerkezli yaklaşımsa ancak canlı varlıkların suç mağduru olabileceğini kabul eder.

---

¹ Ceza Hukukunun İşlevi, Kaynakları ve Temel İlkeleri sf. 5

² Türk Ceza Kanununda Çevreye Karşı Suçlar sf. 156

³ Rob White Crimes Against Nature: Environmental Criminology and Ecological Justice s. 93.

- b) Coğrafi bölge** unsuru esas alındığında ise; söz konusu suçlar yerel boyutta etki yaratan, ulusal veya uluslararası nitelikte olabilir. Bölge halkının kaçak avlanmayla belirli bir balık türünün yok olmasına neden olduğu bir durumda yerel, nadir hayvan türlerinin kaçakçılığı halinde ulusal ve açık denizlerde petrol sızıntıları söz konusu olduğundaysa uluslararası boyutta etki yaratan suç olarak kabul edilir.
- c) Konum** unsuru her ne kadar coğrafi unsurla iç içe geçmişse de ayrıma gitmek pratikte faydalı olacaktır. Konum kavramıyla anlatılmak istenen sınırlı bir alan içerisindeki doğal veya yapılı çevredir.
- d) Zaman** unsurundan söz edilirken kısa süreli etki veya uzun süreli etkiden söz etmek mümkündür. Bu bakımdan zararlı gazların atmosfere salınımı ile kısa süreli etkiler görülebileceği gibi küresel ısınma ve iklim değişikliğine doğrudan etki eden uzun süreli yansımaları da tanık olmak mümkündür. Yine aynı örneğinin neden olduğu sosyal neticeler de zaman bakımından farklılıklar göstermektedir. Zararlı gazların atmosfere salınımı kısa süreli sağlık sorunlarına neden olabileceği gibi ortalama yaşam süresinin kısalması gibi uzun yıllara yayılan etkileri de mümkün olabilmektedir.

5. Çevre Hukukunda Suçun Hukuki Konusu

Her suçun nasıl bir faili ve mağduru varsa bir hukuki konusu da vardır. Hukuki konu ile anlaşılması gereken, suç olarak kabul edilmiş fiil ile ihlal edilen hukuki varlık veya menfaattir. Bu hukuki varlık tespit edilirken suçun yaratılmasındaki amacın ne olduğuna bakılmalıdır. Bu tespit önemi ise suçun hukuki konusuna göre benimsenen ceza modelinin de değişiyor olmasıdır.⁴ Belirtmek gerekir ki suçun hukuki konusu bakımından doktrinde bir görüş birliği bulunmamaktadır.

a) İnsan Merkezli (Antroposantrik) Görüş

Antroposantrik görüşe göre; çevre unsurları insanın ihtiyaçlarının giderilmesinde bir araçtır ve çevreye karşı ahlaki yükümlülüğümüz, diğer insanlara karşı sahip olduğumuz mevcut yükümlülüklerden doğmaktadır. Bu doğrultuda diğer insanların hak ve sınırlarına saygı duyma zorunluluğunun bir uzantısı olarak çevreye karşı eylemlerimizin de kısıtlanması gerekmektedir. Bu görüşün taraftarı olan Hohmann'a göre çevre veya doğal çevre bağımsız bir hukuki değer olarak kabul edilmez.⁵ Çevre ceza hukukuyla korunmak istenen değerler insanların yaşamları, sağlıkları ve vücut bütünlükleridir.⁶

b) Doğamerkezli (Ekosantrik) Görüş

İnsanmerkezli görüşün karşısında bulunan yaklaşımlar çeşitlilik gösterse de canlı yaşamının koparılamaz bir parçası olan dağlar, akarsular ve benzer diğer cansız özneler yönünden yaptıkları açıklamalar yetersiz kalmaktadır. İnsanmerkezli yaklaşımın tam karşısında bulunan doğamerkezli (ekosantrik) anlayışa göre doğa insandan bağımsız korunması gereken bir değerdir. Doğanın şimdi ve gelecek nesiller için vazgeçilmez yaşam sahası olarak değerlendirilmesi anlayışı hem insanmerkezli hem de faydacıdır. Çevre suçlarıyla insan sağlığı ve bireylerin kişisel hakları korunduğu kadar doğayı oluşturan su, toprak, hava ve ekolojik olarak vazgeçilmez olan hayvanlar ile bitkiler de korunan değerler arasındadırlar.⁷

c) Karma veya Uzlaştırıcı (Ekosantrik - Antroposantrik) Görüş

Saf antroposantrik ve saf ekosantrik görüşlerin aşırı yanlarını törpüleyerek daha ılımlı bir yaklaşım sunan karma görüş, hem Türk hem de Alman öğretisinde baskın durumdadır.

⁴ Georg KÜPPER: Strafrecht Besonderer Teil I, 2. Aufl., Springer Verlag, Heidelberg 2001, s. 180.

⁵ Olaf HOHMANN: Das Rechtsgut der Umweltdelikte: Grenzen Des Strafrechtlichen Umweltschutzes, s. 194.

⁶ Volkan MAVIŞ Türk Ceza Kanunu'nda Çevreye Karşı Suçlar sf.177

⁷ Stefanos Emm KAREKLAS: Die Lehre vom Rechtsgut und das Umweltstrafrecht, s. 139.

Karma görüş, ekosantrik öğretinin doğanın yalnızca kendi değerliliğinden dolayı korunması gerektiği anlayışını, antroposantrik öğretinin de doğanın insan için korunduğu anlayışını bir kenara iter. O halde doğanın korunması gereken bağımsız bir değer olduğu, aynı zamanda insanla da ilişkisinin bulunduğu kabul edilecektir. Bu teoriye göre hava, su ve toprağın yanında hayvan ve bitki türlerinin de bağımsız hukuki değerler olarak ceza hukukunca korunmaları gerekir.⁸

6. Türk Hukukunda Çevrenin Korunması

Türk Hukukunda çevrenin korunmasına ilişkin düzenlemeler önce idare hukuku ve özel hukuk kuralları çerçevesinde uygulanmaya çalışılsa da hızla gelişen sanayileşme ve teknolojik yenilikler nedeniyle bu çaba yetersiz kalmıştır.

Özel hukukunun bireyci olması ve bireysel menfaatleri ön planda tutması, tüm insanlığı ilgilendiren ve evrensel bir değer olan çevrenin korunması konusunda yetersiz kalması sonucunu doğurmuştur. İdare hukukundaki yaptırımların ceza hukukunda öngörülen yaptırımların aksine caydırıcı olmayıp daha ziyade onarıcı olması yönündeki gerekçeler doğanın korunmasında ceza hukukuna ihtiyacı kaçınılmaz kılmıştır.

7. Türk Hukukunda Çevre Suçları

Her ne kadar özel hukuk uygulamalarıyla idari yaptırımların çevre suçları bakımından yeterince fayda sağlamadığına dair bir inanç olsa da çevre ceza hukuku ile idare hukuku birbirinden koparılamaz iki alandır.

Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan "ultima ratio" son çare ilkesi doğrultusunda çevreye yönelik her zararın suç olarak düzenlenmesi mümkün değildir. Bu noktada çevrenin korunmasında alınacak önlemler bakımından idari düzenlemeler ile ceza hukuku yaptırımları arasında bir bağlılık ortaya çıkmaktadır. İdare çevrenin korunması için gerekli tüm önlemleri alacak, kişi ve kurumların bu konudaki faaliyetlerini denetleyecek, ihtiyaç duyulması halinde ceza hukuku yaptırımlarının uygulanmasını sağlayacaktır. Başka bir deyişle bu iki alan birbirinden bağımsız koruma mekanizmaları olarak düşünülmemelidir. Ceza hukuku idare hukukunu tamamlayan, bütünleyen bir işleve sahip olmalıdır.

Kanun koyucunun suç karşısında öngördüğü yaptırımlar yönünden de bir ayrıma gitmek mümkündür. TCK'da bulunan suç tipleri içerisinde bulunan çevrenin kasten veya taksirle kirletilmesi suçları ve imar kirliliğine neden olma suçunun ilk fıkradaki hali için hapis cezası öngörülmüşken güdültüye neden olma suçu için hapis veya adli para cezası öngörülmüştür. Kabahatler kanununda düzenlenmiş çevreyi kirletme suçu için ise idari para cezasının öngörüldüğü görülmektedir.

Türk Çevre Hukukuna ilişkin hükümler yukarıda değinilen kanunların dışında "Zeytinciliğin Islahı Ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun", "Sular Hakkında Kanun", "Su Ürünleri Kanunu", "Biyogüvenlik Kanunu", "Kara Avcılığı Kanunu", "Milli Parklar Kanunu" gibi pek çok farklı kanun içerisinde düzenlenmiştir.⁹

Bu doğrultuda daha iyi anlaşılması açısından Türk Ceza Kanununda düzenlenen "çevreye karşı suçlar" başta olmak üzere "genel tehlike yaratan suçlar" bölümünde yer alan bazı suç tiplerinin "hukuki konuları" açıklanmaya çalışılacaktır.

TCK'da Bulunan Çevreye Karşı Suçların Hukuki Konu Bakımından İncelenmesi

1. TCK m.181 Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu:

⁸ GUTSCHOW, s. 21.

⁹ Çevre Hukuku Mevzuatının tamamı için bkz. https://www.cmo.org.tr/mevzuat/ulusal_mevzuat.php

"İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Kanun maddesi incelendiğinde doğaya zarar verecek şekilde atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya kasten verme fiili bu hüküm bakımından suç niteliği taşımaktadır. Hüküm bu fıkra itibarıyla ilgili hükümdeki suçun hukuki konusunun doğa olduğu açıktır. Bununla birlikte aynı hükmün dördüncü fıkrasında ilgili fiilin insan veya hayvanlar açısından tehlikeli olması uygulanacak yaptırımın boyutunu değiştirmektedir.

"İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur."

2. TCK m.182 Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu:

"Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

Bu hüküm bakımından da kanun koyucu tıpkı çevrenin kasten kirletilmesi suçunun basit halinde olduğu gibi ekosantrik anlayışla hareket etmiş ve zararın kalıcı etki bırakması halinde antroposantrik görüşü kapsayan karma bir anlayışla hareket etmiştir.

3. TCK m.183 Gürültüye Neden Olma Suçu:

"İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklerle aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır."

Görüldüğü üzere bu hüküm bakımından kanun koyucu söz konusu fiili "*başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde*" ifadesiyle sınırlamış ve insan unsurunu merkeze koyan bir bakış açısıyla hareket etmiştir.

4. TCK m.184 İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu:

"Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Bu suç bakımından da kanun koyucunun herhangi bir insan veya canlı unsuruna etki etmesi şartı aranmamakta ve ekosantrik bir anlayışla hareket ettiği anlaşılmaktadır.¹⁰

5. TCK m.172 Radyasyon Yayma Suçu:

"Bir başkasını, sağlığını bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak surette, radyasyona tabi tutan kişi, üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Bu suç tipi bakımından kanun koyucu suçun unsurlarının gerçekleşebilmesi için radyasyon yaymanın "*bir başkasının sağlığını bozmak amacıyla*" gerçekleştirilmiş olması şartını aramaktadır. Bu yönüyle insan merkezli bir suç olduğunu ifade etmek mümkündür.

---

¹⁰ AYGÖRMEZ UĞURLUBAY, s. 75.

6. TCK m. 173 Atom Enerjisi İle Patlamaya Sebepiyet Verme Suçu:

"Atom enerjisini serbest bırakarak bir patlamaya ve bu suretle bir başkasının hayatı, sağlığı veya malvarlığı hakkında önemli ölçüde tehlikeye sebepiyet veren kişi, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır."

Suç tipi incelendiğinde ilgili hükmün insan odaklı bir anlayışla yazıldığı açıkça anlaşılmaktadır.

7. TCK m.174 Tehlikeli Maddelerin İzinsiz Olarak Bulundurulması Veya El Değiştirmesi Suçu:

"Yetkili makamlardan gerekli izni almaksızın, patlayıcı, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeyi imal, ithal veya ihraç eden, ülke içinde bir yerden diğer bir yere nakleden, muhafaza eden, satan, satın alan veya işleyen kişi, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Yetkili makamların izni almaksızın, bu fıkra kapsamına giren maddeleri imal etmek, işlemek veya kullanmak amacıyla, gerekli olan malzeme ve teçhizatı ithal eden, ihraç eden, satışı arz eden, başkalarına veren, nakleden, depolayan, satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi de aynı ceza ile cezalandırılır."

Her ne kadar kanun koyucunun bu hüküm bakımından doğanın merkezde olduğu bir anlayışla hareket etmediği kanısı oluşsa da ilgili hükmün dolaylı olarak doğayı korumaya hizmet eden bir yönünün olduğunu ve bu bakımdan da karma veya uzlaştırıcı görüşe uygun olduğunu söylemek gerekir.

Türkiye’de Çevre Ceza Hukukuna İlişkin Tespitler

a) Çevre Hukukuna İlişkin Mevzuatın Dağınık Olması Yönünden

Çevrenin korunmasına ilişkin düzenlemeler 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5347 sayılı Çevre Kanunu başta olmak üzere başka birtakım kanunlar içerisinde dağınık olarak düzenlendiği ifade edilmişti. Yukarıda açıklandığı üzere çevre ceza hukukunun idare hukukuna bağlılığı, ilgili hükümlere duyulan ihtiyacın zaman içerisinde ortaya çıkması gibi birtakım nedenlerden ötürü Türk hukukunda çevrenin korunması amacına yönelik tek bir mevzuat bulunmamaktadır. Bu durum çevreyi koruma mekanizmalarının etkin uygulanması yönünden eleştirilere neden olmaktadır.¹¹

b) TCK’da bulunan Çevre Suçlarının Uygulama Alanının Sınırlı Olması Yönünden

Çevrenin korunmasında aracı rol oynayan ve Türk Ceza Kanunu içerisinde Toplum Karşı Suçlar başlığı altında düzenlenen çevre suçları da uygulanabilirlik yönünden eleştirilmektedir. Kanunda yer alan suç tiplerinin geçerlilik alanının belirli olması gerekir.

TCK’da yer alan bazı çevre suçları bakımından ilgili hükümlerle korunan hukuksal değer oldukça açıkken (örneğin TCK mad. 184’de yer alan gürültü kirliliğine neden olma suçu bakımından insan sağlığı) temel suç tipi olan TCK mad. 181/1’de yer alan çevrenin kasten kirlenmesi suçu bakımından bu türden bir açıklıktan bahsetmek mümkün değildir.¹²

Bununla birlikte çevre ceza hukukunun idari bağlılığa dayanan özel yapısı nedeniyle kirleticiler gerekli izin ve lisanslara sahip olmayı bir hukuka uygunluk nedeni olarak ileri

¹¹ Çevrenin korunmasına yönelik mevzuatın Türk hukukunda dağınık olmasına dair herhangi bir akademik bilgi bulunmamaktadır, gerekçe olarak gösterilen neden yapılan araştırmalar neticesinde yapılmış bir yorum niteliğindedir.

¹² Belirtmek gerekir ki çevrenin kasten kirlenmesi suçu bakımından insanın sağlıklı bir çevrede yaşama hakkından bahisle antroposantrik bir hukuksal değer yaklaşımını kabul etmekte ve örneğin suların kirlenmesi bakımından herhangi bir kirlenmeyi değil; balıkların ölümüne neden olacak bir kirlenmeyi düzenlemenin uygulama alanına dâhil etmektedir.

sürmektedirler. Tüm bu eleştiriler doğrutusunda TCK'nın çevreye karşı işlenen suçlar başlığı bakımından uygulamada sorunlarla karşılaşmakta ve kanun koyucunun düzenlemelerinde olabildiğince açık bir şekilde kavramları tanımlaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

*Bilgi notunun orjinaline buradan ulaşabilirsiniz:

<https://altiparmakhukuk.org/blog/bilgi-notu-2022-11-dogaya-karsi-islenen-suclar-82>